

כיצד מפתחים ומשמרים ערים בריאות ב 20 צעדים

(תרגום מתומצת של חוברת שיצאה לאור ע"י הסניף האירופי של ארגון הבריאות העולמי 2022)

המסמך המלא, באנגלית – בקישור: <https://bit.ly/3A6OXfW>

ערים בריאות, הינה תנועה עולמית שנוסדה באירופה ע"י ארגון הבריאות העולמי בשנת 1988. מטרתה למצב את הבריאות בעדיפות גבוהה בסדר היום הפוליטי, חברתי, כלכלי וסביבתי ברמה המקומית. זאת מתוך הכרה כי לשלטון המקומי תפקיד מפתח בבריאות ופיתוח בר קיימא.

החוברת מדגישה את 20 הצעדים או הפעולות הנדרשות לעיר בריאה ומכוונות את המתאם העירוני כיצד לארגן או לחדש את התהליך.

ערכי היסוד של כל עיר בריאה הינם הוגנות, הכלה וקיימות. המטרות העיקריות של הרשת האירופית של הערים הבריאות בהנהגת ארגון הבריאות העולמי, בשלב הנוכחי, נשענות על יעדי פיתוח בר קיימא. כל רשות, חדשה או ותיקה יכולה לעצב את העיר הבריאה שלה ע"י מדיניות, תכניות ופרויקטים המתאימים לצרכים המשתנים של האוכלוסייה שלה.

המטרות העיקריות של העיר הבריאה

1. קידום הבריאות וההוגנות בכל מדיניות מקומית. התייחסות לאי שוויון בבריאות באמצעות הגורמים המשפיעים על הבריאות ובהתאם ליעדי פיתוח בר קיימא (SDG's).
2. יצירת סביבות התומכות באורח חיים בריא הכולל חיים פעילים.
3. אספקת כיסוי אוניברסלי של שירותי בריאות ורווחה נגישים ורגישים לצרכי כלל האוכלוסייה.
4. השקעה בקידום בריאות ואוריינות בריאות.
5. השקעה בבריאות בשנות החיים הראשונות ותמיכה באוכלוסיות מוחלשות כגון מהגרים, אנשים ללא מקור הכנסה ואוכלוסייה עניה.
6. תמיכה בתכניות למניעת מחלות במיקוד על השמנה, עישון, תזונה לא בריאה וחוסר בפעילות גופנית.
7. קידום עיצוב ותכנון עירוני בריא.
8. השקעה בסביבות ירוקות, נקיות וידידותיות גיל.
9. תמיכה בהעצמה קהילתית, השתתפות, חוסן, הכלה חברתית ויוזמות קהילתיות.
10. חיזוק התפקידים המקומיים של בריאות הציבור והיכולת של העיר להגיב למקרי חירום בבריאות הציבור.

המטרות הנ"ל מתבססות על בסיס הידע העכשווי על בריאות ושלומות (well-being), והן באות לענות על האתגרים העירוניים המשפיעים ביותר על בריאותם, שלומותם ותנאי החיים של תושבי העיר. מטרות אלה מוצגות בשרטוט שלהלן באמצעות תחומי הפעולה העיקריים.

עיר בריאה יכולה להשפיע על בריאות והוגנות באמצעות מגוון מנגנונים ותהליכים :

רגולציה - התקנת תקנות בנושאי בריאות ואכיפתן. כגון בנושאי תכנון ובניה, הגבלות עישון.

אינטגרציה – שילוב ויישום מדיניות ואסטרטגיות קידום בריאות, רווחה וקיימות בתכנית רוחב עירונית.

משילות בין מגזרית – גורמים פוליטיים מהרשות ישתמשו בסמכות שלהם על מנת לעודד שותפים ובעלי עניין מכל המגזרים לשבת בוועדות רלוונטיות ברשות המקומית לתכנון עירוני.

מעורבות קהילתית – לרשות המקומית יש גישה ישירה לחברה האזרחית ולקבוצות כגון מועצת נוער, כך שתוכל לאפשר להם לקחת חלק בתהליכי קבלת החלטות.

התמקדות בהוגנות – שימוש בנכסים ותקציבים עירוניים ליצירת הזדמנויות רבות יותר לאוכלוסיות מוחלשות ולהגן על הזכויות שלהם.

מחויבות פוליטית הינה תנאי מקדים ואסטרטגיה כלל עירונית חיונית למימוש העיר הבריאה.

שלשת גישות המשילות בערים הבריאות הן: בריאות בכל מדיניות, כל הממשל וכל החברה. כולן יחד מבטיחות את מיצובה של הבריאות בקדימות גבוהה בסדר היום המקומי. הן מקדמות מדיניות עקבית, מחויבות לבריאות, תאום, בניית אמון ושותפויות עם שחקנים מגוונים מהמגזר הציבורי, הפרטי והאזרחי.

20 הצעדים

אין חובה לפעול לפי סדר הפעולות של 20 הצעדים המצוין לעיל.

כל רשות תפעל לפי סדר הפעולות המתאימה לתנאיה וההזדמנויות שלה.

צעד 1 – מסגרת פעולה לעיר בריאה – הבנת התפיסה של העיר הבריאה

כל התושבים שואפים לבריאות טובה יותר, אולם בריאותם ואושרם תלוי לא מעט ברצונם של הפוליטיקאים לתת קדימות לבריאות ולקבל החלטות שתואמות את רצונותיהם.

תנאים בסיסיים להצלחת העיר הבריאה:

1. מחויבות פוליטית ושיתופי פעולה ברמה הכי גבוהה ברשות, להשגת החזון והאסטרטגיה של העיר הבריאה – בריאות, הוגנות ויעדי פיתוח בר קיימא.
2. מבנים ארגוניים ותהליכים לניהול, תיאום, תמיכה וסיוע בשיתופי פעולה בין ארגונים ארציים ומקומיים, שותפויות מקומיות, שותפויות בין מגזריות ובין תושבים פעילים והעצמה קהילתית.
3. קידום בריאות בכל מדיניות, הצבת מטרות וקדימויות משותפות, יצירת אסטרטגיה או תכנית לבריאות, הוגנות ושלומות ברשות. ניטור שיטתי של בריאות התושבים והגורמים המשפיעים על הבריאות ברשות.
4. יצירת רשת פלטפורמות פורמליות ולא פורמליות לשיח ושיתופי פעולה עם שותפים מהמגזר הציבורי, פרטי, מתנדבים וגורמים מהקהילה.

צעד 2- גיוס תומכים ותמיכה

ליצור או לרענן קבוצה של תומכי (מתלהבי) בריאות בעיר.

הקבוצה צריכה לכלול גורמים אשר יכולים לתרום מבחינת ידע, אסטרטגיה או קשרים פוליטיים על מנת ליצר שינוי. רצוי שיהיו ממגוון רקעים ושיגיעו ממקומות שונים בעיר. חובה להביא גם גורמים פוליטיים המחויבים לבריאות וכן ראשי מחלקות האחראים על תכנון עירוני, סביבה, תחבורה, חינוך וכו'. יש להביא אנשי מקצוע ואקדמאיים מתחום הבריאות, בריאות הציבור, תכנון עירוני או קידום בריאות.

מטרת הקבוצה לייצר רשת לא פורמלית אשר יכולה להזרים רעיונות מעבר לגבולות פורמליים. הגורמים יוצרים קשרים ביניהם ותוך גמישות ואמפתיה מצליחים לתרום לבריאות תושבי העיר מחוץ למסגרת העבודה הפורמלית שלהם.

קבוצת ליבה זו משמשת מנהיגות לבנייה, יצירה וקיומה של העיר הבריאה.

צעד 3 – פרופיל בריאות עירוני

הכר את הרשות שלך.

הבנה עמוקה של הרשות והתהליכים המתבצעים בתוכה מסייעת ליצירת עיר בריאה המותאמת לצרכי הרשות. פרופיל בריאות עירוני מהווה כלי מדעי המספק את מצב הבריאות של התושבים ותנאי המחיה שלהם.

פרופיל עירוני מוצלח, ממפה את הגורמים המשפיעים על הבריאות של התושבים בצורה אשר ניתן לזהות בה בקלות את סדרי העדיפויות של ההתערבויות העירוניות.

צעד 4 – משאבים

יש לזהות מקורות תמיכה לעלויות של העיר הבריאה. מומלץ שקבוצת התומכים שהוקמה בשלב 2 תכין רשימה של עלויות וכן מקורות הכנסה פוטנציאליים לכסות את ההוצאות.

שיתופי פעולה בין מחלקות שונות ברשות הן דרך אחת ליעל הוצאות ולמקסם משאבים. דרך שניה היא להראות למקבלי החלטות את הנתונים המוכיחים כיצד השקעה בגורמים המשפיעים על הבריאות ברשות חוסכת בהוצאות של מחלקת הרווחה ושירותי הבריאות.

צעד 5 – מיקום מתאם הבריאות

מיקום המתאם בהיררכיה של הרשות הוא קריטי לקביעת סדר היום של הבריאות. ככל שמתאם הבריאות נמצא במחלקה בעלת השפעה רחבה יותר כגון תכנון אסטרטגי, או במיקום פיזי קרוב יותר ללשכת המנכ"ל או ראש העיר, כך ההשפעה שלו תהיה יותר גדולה.

צעד 6 – הצעה לתכנית עבודה

יש להגיש למועצת העיר הצעה מפורטת אשר נבנתה יחד עם קבוצת הפעילים (מצעד 2).

יש להגיש תכנית לאחר שנעשה בירור מעמיק על האסטרטגיות ודרכי הפעולה של "עיר בריאה". יש לוודא כי התכנית נמצאת בהלימה עם סדר העדיפויות של מועצת העיר, מתייחסת לצרכים העדכניים והקריטיים של תושבי הרשות, שתהיה נראות לתוצאות התכנית, שחושבו ההוצאות של התכנית ושנמצאו כל השותפים הפוטנציאליים.

צעד 7 – אישור התוכנית ותמיכה ומחויבות פוליטית

קבלת תמיכת ראש הרשות להצטרפות לרשת ערים בריאות היא תנאי הכרחי להצטרפות לרשת, אך לא מספיק. צריכה להיות החלטה של מליאת מועצת העיר.

ראש העיר, המנכ"ל וראשי המחלקות ברשות, הם המעצבים את מדיניות הרשות הכוללת חלוקת משאבים ותקציבים. תמיכה של גורמים במועצת העיר גם הם יסייעו לתמוך במדיניות של "העיר הבריאה" בישיבות מועצת העיר. ככל שהתמיכה הפוליטית במדיניות "עיר בריאה" רחבה יותר, כך תהיה הצלחה גדולה יותר.

צעד 8 – וועדת היגוי

מטרת וועדת ההיגוי היא לספק הכוונה, מנהיגות, תמיכה ולגיטימיות לתהליך ה"עיר הבריאה". לוועדות היגוי יעילות יש אחריות מוגדרת, רשימת חברים מייצגת ונהלי עבודה מסודרים. המספר האידיאלי של חברים בוועדת ההיגוי הוא כ- 15 וצריכה לכלול חברים בעלי השפעה פוליטית על חברי מועצת העיר, אנשים בעלי ידע רלוונטי, אנשים "ביצועיסטים" ומגוון אנשים מתחומים הנושקים לבריאות כגון, חינוך, רווחה, תחבורה, סביבה, תכנון עירוני.

צעד 9 – מסגרת עבודה

מאחר וכל רשות עובדת בצורה מעט שונה, יש לברר את מסגרת העבודה בה מתנהלת ה"עיר הבריאה". יש למפות את השותפים במחלקות העירייה השונות והסוכנויות בעיר, האינטרסים שלהם, האחריות שלהם, תחומי הפעולה, לבחון כיצד תראה העבודה עם תושבים וכו'. חשוב לבנות נהלי עבודה מסודרים ולמנוע כפילויות.

צעד 10 – הגדרת תפקידים

יש לייצר הגדרת תפקידים, הצהרת כוונות ופעילויות.

ככל שהגדרת התפקיד, גבולות הגזרה והמטרה של ה"עיר הבריאה" ושל מתאם הבריאות יותר מדוייקת, כך יחסי הגומלין עם השותפים תהיה יותר יעילה.

תפקיד העיר הבריאה לקדם גישות חדשניות בבריאות הציבור. הגישה הייחודית שלה דרך אפסור, גישור וסינגור לקידום בריאות. העצמת תושבים וקבוצות תושבים לפעול למען הבריאות שלהם, יוצרים קשרים אשר דרכם קבוצות שונות מוכנות לשתף פעולה ליצירת עיר בריאה יותר לכולם. שיתופי הפעולה מעלים את המודעות לתרומה, של שותפים ממגזרים שונים, לבריאות התושבים, ויצירת דרכים חדשניות ליישום "בריאות בכל מדיניות". על מתאם הבריאות לידע את השותפים לגבי ההזדמנויות שישנן בזכות מדיניות אזורית או לאומית וכן לקדם את תכנונה וביצועה של תוכנית לפיתוח הבריאות בעיר. כמו כן עליו להבהיר שלוועדת ההיגוי אין אחריות מעשית המתחרה עם זו של השותפים וכי תוצאות מתקבלות בזכות המחויבות והפעילות של השותפים.

צעד 11 – הקמת המשרד

המשרד כולל צוות שבו מתאם הבריאות הוא הכוח המוביל ויש בו תמיכה אדמינסטרטיבית ומקצועית. המשרד אמור לתמוך בפעילות צוותי המשימה והשותפים לעשייה ולקשר בין כולם. בצוות המשרד רצוי שיהיו אנשי תקשורת, עובדים קהילתיים וחוקרים. המתאם צריך לנהוג עם השותפים שלו בדרך דיפלומטית ומשכנעת, תוך התייחסות לקדימויות של השותפים המרכזיים אשר בסופו של דבר הם אלה שמבצעים את הבריאות בכל מדיניות.

צעד 12 – תכנון

יש לבנות תכנית פעולה לטווח ארוך (3-5) שנים. יש לקחת בחשבון את תוצאות פרופיל הבריאות העירוני, את כוח האדם והתקציבים הפנויים לביצוע התכנית. כמו כן צריך להכין תוכנית מפורטת עם רשימת פעולות ולו"ז לביצוע בשנה הקרובה. צריך להקצות משאבי כוח אדם ותקציב בהתאם לקדימויות שנקבעו בוועדת ההיגוי. חשוב לנטר את ביצוע הפעילויות ולבצע הערכה, מדי פעם, של התכניות.

צעד 13 - בניית יכולת

יש לוודא שהצוות מיומן, התקציבים מתאימים וכי קיימת גישה למידע שיאפשר ל"עיר הבריאה" לפעול ביעילות. נצלו מקורות מידע ייחודיים כגון ארגון הבריאות העולמי, רשת ערים בריאות בישראל, אוניברסיטאות, החברה האזרחית ולמידת עמיתים עם מתאמי בריאות אחרים ברשת. חפשו חסויות לפעילותכם.

צעד 14 – ביסוס אחריות

היו אחראים לפעולות שלכם והתמקדו בתוצאות.

אחריות לתוצאות היא נושא חשוב בבריאות הציבור. עיקרון האחריות טוען שמועצת העיר ונציגי הרשות אחראים לתוצאות המדיניות והשפעת התוכניות שלהם על בריאות התושבים. לכן יש צורך במנגנון אשר יוכל לבדוק את ההשפעה על בריאות התושבים ולדווח על התוצאות לחברי וועדת ההיגוי, למקבלי ההחלטות ולכלל התושבים. הצגת דוחות אלו על ידי מתאם הבריאות מוכיחה את הערך המוסף של ה"עיר הבריאה" לבריאות ורווחת התושבים.

צעד 15 – העלאת המודעות לבריאות

השתמשו בכל אמצעי התקשורת שלרשותכם להפצת מסרים. תפקיד המתאם לעבוד למען הגדלת המודעות לבריאות ושלומות ברשות. המסרים צריכים להתייחס לקידום בריאות הפרט אך חשוב מכך הוא להעביר מסרי ליבה של העיר הבריאה – צריך להבהיר עד כמה מושפע אורח חיים בריא מהסביבות החברתיות, הפיזיות והכלכליות בעיר, וכי אלה ניתנים לשיפור על ידי פעילות משותפת של העירייה והקהילות בעיר.

כל רשות יכולה להפיץ את מסרי הבריאות באמצעים המתאימים לה. ניתן להשתמש בימים הבינלאומיים להעלאת מודעות בתחומי התוכן השונים. ניתן להשתמש ברשתות החברתיות על מנת לשתף תושבים בנושאים מסוימים.

צעד 16- סינוור לתכנית אסטרטגית

תכנית אסטרטגית עירונית היא מסמך מקיף הכולל תמונה רחבה ושיטתית למאמץ העירוני לשפר את בריאות התושבים. הוא כולל חזון עירוני וערכים וכן אסטרטגיות להשגת החזון. בנוסף יש לו מטרה פוליטית – זו הצהרת כוונות של ראש הרשות לקדם את בריאות התושבים. התכנית האסטרטגית מציינת היכן הרשות נמצאת עכשיו במדדי בריאות ושלומות, לאן היא רוצה לשאוף, וכיצד ניתן להגיע לשם. פרופיל הבריאות העירוני הוא המדד של היכן הרשות נמצאת עכשיו ויש לעדכן מדי פעם את נתוני הפרופיל על מנת לדעת האם אנחנו מתקרבים למטרות והיעדים שלנו.

צעד 17 – שותפויות בין מגזריות/מחלקתיות

הסיסמא של ארגון הבריאות העולמי – "break the silos" - כלומר, די לעבודה בקווים מקבילים. יצירת שותפויות בין מחלקות ברשות, המבוססות על תכנון משותף, תקצוב ואחריות משותפים, הינו מאתגר. ניתן

להתגבר על האתגרים תוך יצירת מטרות משותפות, מנהיגות מרכזית יציבה, ושיתוף פעולה של כל הצדדים. יש לייצר שפה אחידה ובניית תכנית משותפת על ידי כל השותפים. לפני יציאה לתכנית משותפת יש לפנות לכל הגורמים, להקשיב לערכים ולמטרות הייחודיות שלהם, לראות כיצד הם יכולים להיות שותפים לבריאות התושבים, ורק לאחר יצירת שפה משותפת ניתן לצאת לדרך. השותפות חייבת להתחיל בראשית התהליך על מנת שכולם ירגישו בעלות על התוכנית.

צעד 18 – השתתפות תושבים

השתתפות תושבים הינה מערכי הליבה של גישת העיר הבריאה. יש להעצים ולשתף את התושבים בהחלטות המשפיעות על איכות החיים שלהם. עודדו את התושבים להשתתף בוועדות ובתהליכים והחלטות המשפיעות עליהם. בנו מסגרת לשיתוף ויצירת שותפויות עם תושבים. שתפו ארגונים לא ממשלתיים בוועדת ההיגוי ובצוותי המשימה שלכם.

חשוב לצייד את התושבים במיומנויות, יכולות וביטחון, כך שיוכלו להשתתף בתהליכי קבלת החלטות ברשות.

צעד 19 – קידום חדשנות

השגת הצלחות באמצעות חדשנות דורשת סביבה התומכת בשינוי. אמצו רעיונות חדשים, הפיצו את הידע על תכניות חדשניות, תמכו בניסויים חדשניים והציגו את ההצלחות שלהם בכנסים עירוניים ושל רשת ערים בריאות.

חשוב לבצע הערכה לכל תכנית פיילוט חדשנית על מנת להעריך את השפעתה על הוגנות, קיימות, חוסן, הכלה ובריאות.

צעד 20 - הבטחת בריאות בכל מדיניות

תמיד בדקו את התמונה הגדולה! לאחר כל צעד של פעילות יש לבדוק האם בצענו בריאות בכל מדיניות.

הרשות המקומית יכולה להשפיע באמצעות הגורמים המשפיעים על הבריאות. החל מבריאות הפרט ועד לרמת המדיניות הציבורית. הגורמים המשפיעים על הבריאות רובם נמצאים בתחום הרשות: כלכלה, חינוך, רווחה, תעשייה, גורמים סביבתיים וכו'.

תפקיד העיר הבריאה לוודא שהרשות פועלת בכל המסגרות ובכל המעגלים על מנת לשפר את ההוגנות בבריאות והשלמות של תושבי הרשות. הכנסת בריאות והוגנות בבריאות בכל מדיניות תסייע לרשות גם בהשגת היעדים לפיתוח בר קיימא.